

אבודים במעבר: אי ביטחון ואי עקביות כסימני היכר של סטטוס גיל ההתבגרות בחברה המודרנית

תקציר

במחקרים מקובל לתאר את האתגרים הפיסיים, המנטאליים והחברתיים המאפיינים את השלבים השונים של החיים כ"משימות התפתחותיות". מונח זה פותח בשנות ה-50, על ידי הפסיכולוג האמריקני הוויגהרסט (Havighurst, 1947), שסבר שהציפייה המכוננת של החברה כלפי חברה היא משימה התפתחותית אשר מתרחשת בשלבים שונים של החיים. לאור זאת, מסגרת היעדים האישיים מושגת באמצעות תהליך של הפנמה ושילוב של צרכים ורצונות אינדיבידואליים של אנשים. בנוסף, המשימות ההתפתחותיות משקפות תפישות חברתיות באשר להתנהגות רצויה בכל גיל, בהתאמה להצבת היעדים אשר מכוננים את מסלול ההתפתחות לאורך החיים. ולכן כל הצלחה בביצוע משימה מסייעת לפרט להתמודד עם משימות ההתפתחותיות בעתיד, בעוד שכישלון עשוי להקשות על ההתמודדות של הפרט ואף לגרום לו לתחושה של חוסר אונים, שמתחזקת לאור אי שביעות הרצון של החברה.

הוויגהרסט הגדיר את הנערות כתקופת גיל בין 12 ל-18 שנים. לדעתו, תקופה זאת מתאפיינת בשינויים רגשיים וחברתיים משמעותיים, ומהשפעה רבה גם מצד החברים בני אותו הגיל. כמו כן, תקופה זו מלווה בחתירה לאוטונומיה ולעצמאות, שמסמנות את שלב החיים הבוגרים. הוויגהרסט מצביע על מספר משימות ההתפתחותיות מרכזיות המתרחשות בגיל ההתבגרות: השגת יחסים חדשים ובשלים יותר עם בני אותו גיל; אימוץ תפקיד חברתי מגדרי; קבלת הגוף הפיסי ושימוש יעיל בו; השגת עצמאות רגשית מהורים וממבוגרים אחרים; רכישת כלים שיסייעו בהשגת עצמאות כלכלית; בחירה של העיסוק העתידי והכנה לקראתו; הכנה לקראת הנישואין וחיי משפחה; פיתוח תפישה ומיומנויות החיוניות למסוגלות אזרחית; פיתוח התנהגות אחראית; ורכישת ערכים ומסגרת אתית המכוונת את ההתנהגות. תפישתו של הוויגהרסט נוצרה בחברה האמריקאית שלאחר מלחמת העולם השנייה ולכן היא בעלת זיקה ברורה לתרבות ולחברה של התקופה דאז. כיום, יש צורך להגדיר מחדש את השימוש במונח "משימות ההתפתחותיות", בהתייחס לרציונל העומד מאחורי המשימות החברתיות הרלוונטיות לזמננו. ולכן הניתוח הבא מבוסס על גישת הסוציאליזציה המודרנית, המצביעה על 4 קבוצות פונקציונאליות של משימות התפתחותיות, שכל אחת מהן כוללת את אחד התפקידים החברתיים העיקריים הבאים:

1. משימות איכות – משימות הכוללות פיתוח מיומנויות חברתיות ושכליות, שהן חיוניות למילוי דרישות הביצוע וההכנה לקראת התפקיד החברתי של פרט פעיל, עצמאי ומיומן.

התקציר מבוסס על המאמר:

Hurrelmann, K., & Quenzel, G. (2013). Lost in Transition: Status Insecurity and Inconsistency as Hallmarks of Modern Adolescence, *International Journal of Adolescence and Youth*, 1 -10.

2. **משימות מחויבות** – משימות שנועדו לפתח זהות פיסית ומגדרית, וכהכנה לקראת בניית משפחה ותפקיד חברתי של בן/בת זוג והורה.
3. **משימות בתחום הצרכנות** – משימות שמטרתן לפתח אסטרטגיה של צריכה, מימוש הזדמנויות בתחום הפנאי ושירותי תקשורת. משימות אלה מהוות הכנה לקראת התפקיד החברתי כצרכן.
4. **משימות של השתתפות** – משימות שמטרתן פיתוח מערכת אישית של נורמות וערכים, ומסוגלות עצמית המאפשרת השתתפות פוליטית ואזרחית. משימות אלה מהוות הכנה לקראת התפקיד החברתי של האזרח.

הוויגהרסט הגדיר את תקופת הנערות כ"מעבר סטטוס" (status passage), משלב התלות של ילדות לשלב העצמאות של חיים מבוגרים. המעבר מתאפשר בעקבות אימוץ של 4 תפקידים חברתיים עיקריים, כמצוין לעיל. המצב השורר כיום הוא, שמדינות מערבית מפותחות מקשות על היכולת של המתבגרים להשלים את המעבר לבגרות באמצעות ארבעת המסלולים שהוזכרו. זאת בשל התנאים החברתיים, הכלכליים והתרבותיים החדשים המשפיעים על כך שמעבר הסטטוס אינו בטוח, ולכן הוא מתרחש באופן שונה משני הדורות הקודמים, כמפורט להלן:

1. האימוץ של תפקיד חברתי פעיל בשוק העבודה המקצועי נדחה ואף לעתים הוא אינו בר השגה עבור חלק מבני הנוער. הרמה הגבוהה של האבטלה צמצמה את אפשרויות התעסוקה וההכשרה, והתהליך של רכישת מקצוע התארך. מרבית המתבגרים רואים בתעסוקה בראש וראשונה אמצעי לביטוי עצמי ואופק לבנייה של קריירה עתידית. ראוי לציין שבעיה זו חמורה יותר בקרב המתבגרים המודרניים אשר אינם יכולים לקבל על עצמם תפקיד חברתי ולתרום לכלכלה החברה.
2. החברה המודרנית מתאפיינת בהבדלה בין תפקידי המשפחה לתפקידי ההורות. אי וודאות בהקשר של קריירה עתידית משפיע על דחיית מחויבויות ושחרור מקשרים חברתיים. ולכן הדגש על האוטונומיה האישית תורם לדחייה של אימוץ התפקיד של בניית משפחה והורות.
3. החל משלב מוקדם של החיים מרבית בני הנוער מקבלים גישה לעולם הצרכנות ומאמצים את תפקיד הצרכן. על פי התפישה מסורתית, בתחום הצרכנות בני הנוער מגיעים לבגרות מוקדם יותר מאשר הדורות הקודמים. יתירה מזאת, הם אף בעלי מיומנויות רבות שעולות על כישורי המבוגרים. למעשה, בתחום הצרכנות לא ניתן לעשות הבחנה ברורה בין תפקידי המבוגרים לתפקידי המתבגרים.
4. בתחילת שלב ההתבגרות זוכים בני הנוער לקבל אפשרות להיות מעורבים חברתית ולהשתתף בפעילויות אזרחיות ופוליטיות. אומנם, בני נוער מקבלים את הזכות לבחור רק בגיל 18, אך השפעתם על הסביבה במעגלי המשפחה, החברים והקהילה מתחילה הרבה לפני כן. בנוסף, הטכנולוגיות האינטראקטיביות כאינטרנט מעצימות את המסוגלות האזרחית של הנוער המודרני.

לאור האמור לעיל, ניתן להצביע על אי יציבות כלכלית וחברתית בעולם אשר משפיעה באופן בולט על תהליך ההתבגרות בעולם המודרני. המעבר מסטטוס של ילדות לבגרות אינו מוביל את בני הנוער לנקודה ברורה ויציבה וכך גם לגבי אוכלוסיית המבוגרים. לאור זאת, לא ניתן לשרטט מסלול חיים ברור אשר מוביל לאימוץ תפקידים חברתיים מרכזיים.

המאפיין הבולט השני של חיי המתבגרים בחברה המודרנית הוא היעדר עקביות. המעבר מגיל ההתבגרות לחיים הבוגרים מתרחש בנקודת זמן אחרת בכל תחום התפתחותי. כמוזכר, מתבגרים מאמצים את תפקיד הצרכן בשלב מוקדם יותר בחיים וגם נעשים סוכנים בתחום האזרחי-פוליטי, כשעל פי חוק הם עדיין מוגדרים כקטינים. לעומת זאת, אימוץ התפקידים של עצמאות כלכלית, פעילות מקצועית ובניית משפחה נדחה לשלב מאוחר מאוד בחיים.

הפערים בזמן אימוץ התפקידים השונים מייצרים מצב של היעדר עקביות מעמדית וזאת בשל סתירות פנימיות אשר מובילות את בני הנוער למתחים פנימיים. בני הנוער מתלבטים לגבי כניסה מוקדמת לשוק העבודות הפשוטות לבין דחייתה לשלב כניסה לעולם תעסוקה מקצועי. בנוסף, בני הנוער עוסקים בפעילות אזרחית, אולם זכות הבחירה נשללת מהם עד לגיל 18. המתחים הללו מייצרים אמביוולנטיות וגורמים לאי וודאות בהערכה עצמית של המתבגרים.

לאור המציאות, המיומנות העיקרית שנדרשת מבני הנוער כיום היא היכולת להתמודד עם מצבים של אי וודאות ונכונות לתגובה מהירה במצבים לא צפויים. קיימת בקרבם אי ידיעה לגבי היכולת להשלים ולאמץ את ארבעת התפקידים החברתיים והחשש שמלווה אותם הוא שמא הם "ילכו לאיבוד במעבר", וישארו בשלב ההתפתחותי של תקופת הנערוּת גם בגיל מאוחר יותר. יחד עם זאת, יש לציין כי למצב הנוכחי יש גם השלכות חיוביות, מפני שעל פי התפיסה המסורתית, המעבר מהתבגרות לבגרות מתאפיין בסיום של תקופת "הסער והפרץ" וכינון הזהות, ולכן במצב של אי וודאות מובנת קיצור שלב זה אף עשויה להזיק להתפתחותם האישית.

בחברות המפותחות והמובילות של ימינו, אי וודאות והיעדר עקביות מאפיינים לא רק את תקופת ההתבגרות, אלא גם את החיים הבוגרים ולכן כבר לא ניתן להפריד באופן ברור בין שני השלבים האלה. טשטוש הגבולות בא לידי ביטוי בניסיון להגדיר תקופת ביניים נוספת - התחלת הבגרות. מחקרים אחרונים בנושא מתארים את התקופה הזאת כשלב בהמשך החיפושים והניסיונות של המתבגרים. כיום, ה"משימה ההתפתחותית" מוגדרת על פי סטנדרטים פנימיים ולא כפי שהוגדרה בעבר, כסטנדרטים חיצוניים של החברה. הביצוע של המשימה ההתפתחותית תלוי לא רק ביכולת לעמוד בציפיות החברתיות אלא במיומנות לנהל את הדרישות הפנימיות והחיצוניות בהתאם לסטנדרטים אישיים. ולכן המתבגרים חייבים להגיב בצורה מהירה וגמישה לשינויים, כאשר תכנון מדויק לטווח ארוך מאבד מחשיבותו. לאור המצב, סגנון חיים של המתבגרים מחייב מרכיבים של יצירתיות וספונטניות, ולעתים אף יותר מדפוסית התנהגות שגרתיים.

לסיכום, בני נוער ומבוגרים מתמודדים כיום עם אתגרים דומים. יתרה מזאת, בני נוער הופכים להיות לחלוצים בפיתוח סגנון חיים התואם לתנאים החברתיים והכלכליים של התקופה. סגנון חיים של בני הנוער מאופיין בניהול עצמי ובכינון יציבות מינימאלית של הזהות יחד עם הצבת יעדים ומשמעות. גישה זו מהווה אסטרטגיה מתאימה למתבגרים על מנת שיוכלו להתמודד עם עתיד פתוח, שאינו קוהרנטי ואינו בטוח. בני נוער רבים מסוגלים להתמודד בצורה מוצלחת עם האתגרים האלה והם בהרבה מובנים הופכים להיות "דמות לחיקוי" עבור המבוגרים אשר מתמודדים עם אותם אתגרים ונוטים לחקות אותם.